

CAPITOLUL 8: RELATIVE PERIFERICE

Consacrăm acest capitol relativelor periferice (RP), care vor fi descrise ca și cele complete, după subtipurile identificate și din perspectiva relației cu matricea. Vom insista însă mai puțin asupra joncțiunii relative, pentru că în cazul perifericelor, joncțiunea este doar o vecinătate a relativizatorului / relatorului cu „gazda“, relația dintre cei doi fiind mai laxă decât în cazul relativelor complete.

Spre deosebire de RC, care din punct de vedere sintactic sunt determinanți obligatorii ai unui grup nominal din matrice, RP sunt determinanți facultativi ai unor constituenți din propoziția regentă. Constituenții „gazdă“ pot fi nominali sau non-nominali, propoziționali sau adjuncți. Aceasta (precum și o distincție de natură semantică, privind statutul informației conținute în relativă), determină o clasificare a relativelor periferice în relative *apozitive*, *circumstanțiale* și *pseudo-relative*.

1. RELATIVE PERIFERICE APOZITIVE

Includem în această subcategorie de RP relativele non-restrictive și propozițiile apozitive cu conector relativ (relator). Am arătat, *supra*, că în majoritatea lucrărilor de specialitate calitatea semantică a antecedentului și relația semantică a relativei cu acesta este criteriul operant al distincției restrictiv – non-restrictiv. Antecedentul este referent unic sau membru al unui set ce a fost identificat independent în propoziția precedentă. Orice modificare adusă de relativele non-restrictive (apozitive) unui asemenea centru este informație suplimentară, neesențială pentru identificarea lui.

În opinia noastră, această particularitate poate fi tradusă sintactic prin caracterul facultativ al relativei față de centrul modificat. Vom arăta că, în majoritatea situațiilor, grila de valențe a centrului „gazdă“ este saturată, prezența relativei nefiind reclamată din rațiuni de saturare tematică (implicit, nici referențială), ea plasându-se la periferia structurii sintactice respective. De cele mai multe ori, statutul sintactic de anexă se corelează cu o marcă fonologică: schimbare de contur intonațional și pauză, de obicei reprezentate grafic prin virgulă¹. În plan semantic, relativele periferice sunt de cele mai multe ori predicății care aduc informații suplimentare des-

pre baza la care se adjoņionează. Uneori, informația din relativa periferică (mai ales cea apozitivă) poate lua forma unei interogații retorice:

- (1) *Și în același timp, jos, în mizerie, ultimele zile ale altor bătrâni care ce vină au?* (B01, 183, 28)

Între cele două categorii de relative (ne referim aici la opoziția clasică restrictive – non-restrictive) există deosebiri și în privința categoriei de antecedenti pe care cele două tipuri de relative îi modifică: relativele non-restrictive se grupează cu nume proprii și pronume personale, fiind excluși din categoria determinanților acestor nume cuantificatorii universali *oricare, orice, fiecare, nici un / o*, datorită semnificației lor indefinite și non-colective. Vom arăta că apozitivele propriu-zise au conectori specializați – relatorii *ceea ce* și unele ipostaze ale lui *care* – relator.

1.1. **Apozitive cu bază nominală**

Decizia de a considera relativele non-restrictive construcții apozitive, așadar, tratarea lor ca anexe (constituenți facultativi) ale centrului nominal „gazdă”, nu este nouă și nici nu rezolvă problema distincției semantice dintre cele două tipuri de relative². Așa cum arăta Kleiber, 1987b, chiar dacă adoptăm toate criteriile de diferențiere propuse în literatura de specialitate, rămân o serie de construcții a căror lectură e ambiguă. În alcătuirea corpusului, am întâlnit o serie de structuri a căror lectură *completivă* sau *periferică* pare posibilă în egală măsură, dacă se face abstracție de situația de enunțare. Așadar, credem că descrierea sintactică a acestor relative trebuie coroborată cu unele observații pragmasemantice în legătură cu predicatul din relativă și cu centrul nominal pe care îl modifică³.

De exemplu, dacă centrul nominal al relativei este ambiguu între o lectură specifică și una generică, relativa va fi restrictivă, respectiv apozitivă:

- (2) *Fetele care vorbesc limba bască sunt harnice.* (apud Kleiber, 1987b, 33)

În (3), verbul predicat din relativă, fiind un verb specificant, va impune lectura specifică, așadar restrictivă.

- (3) *Fetele pe care le-am întâlnit ieri sunt harnice.* (*idem*)

Așadar, adoptăm distincția formulată de Kleiber, 1987b, 38: relative specificante = relative cu predicat specificant, relative non-specificante = relative cu predicat non-specificant, însă credem că rămân totuși situații

în care ambiguitatea lecturii (în care relativizatorul nu are nici un rol⁴) va atrage o ambiguitate de descriere sintactică⁵. Vor rămâne deci o serie de situații imposibil de încadrat sau încadrabile în ambele categorii. Pentru că nu ne putem propune rezolvarea problemei, ne găsim în situația de a accepta existența unei zone *gri*, a unor construcții cu dublă interpretare. Ceea ce putem face este să descriem acele situații încadrabile neambiguu în categoria relativelor periferice, adică relativele (și antecedentii lor pe care aici îi numim *bază*) care nu pot funcționa „argumental“, dovedind că există GD care resping lectura restrictivă a relativelor cu care se asociază, așa cum am arătat în descrierea relativelor completeive că există antecedenti care le impun cu necesitate prezența.

Vom trece în revistă tipurile de nominale care pot funcționa ca *bază* pentru relativa apozitivă. Vom insista mai ales asupra acelor categorii de nominale care nu se regăsesc în calitate de antecedenti ai relativelor completeive.

În corpus, relativele periferice cu bază nominală se distribuie astfel, în funcție de gradul de determinare a bazei:

relativ bază	Nominal det. slab		Nominal det. tare	
	nr.	procent	nr.	procent
<i>care</i>	405	23,01%	972	55,22%
<i>ce</i>	36	2,04%	37	2,10%
<i>cât</i>	10	0,56%	3	0,17%
<i>unde</i>	61	3,46%	151	8,57%
<i>când</i>	40	2,27%	44	2,5%
<i>oricine</i>	–	–	1	0,05%
total	552	31,36 %	1208	68,63 %
	1760			

Tabelul 14 – Relative periferice cu bază nominală

1.1.1. Substantiv determinat slab sau nedeterminat

Cum am procedat și în descrierea relativelor completeive, vom ilustra tipurile de bază / antecedent cu construcții din corpus, arătând care sunt relativizatorii / relatorii selectați. Relativizatorii agreeți de numele cu determinant slab sunt: *care*, *ce*, *când*, *cât*, *unde*, *oricare*:

- (4) *Scumpetea PRO Emil a vrut să știe dacă președintele mai are prieteni și el a zis că da, prieteni „virtuali“, pe care n-are timp să-i vadă.* (B01, 270, 41)
- (5) *Era înconjurat de oameni în halate maronii, ce-l priveau cu niște ochi reci, de gheață.* (B02, 495)
- (6) *Dar toată lumea cunoaște cazuri cu dublă personalitate, când cadrele au numai titlul iar pe dedesubt sufletul lor nu corespunde misiunii înalte.* (B08, 92)
- (7) *Parcă nu au destul pământ, cât este peste hotar, care rămâne cu buruieni!* (B10, 366)
- (8) *Ne grăbim să intrăm în bucătărie unde se lucrează de zor la spălat vase.* (J03, 642)
- (9) *Este, oare, normal ca președintele României, oricine ar fi el, să facă vizite în Statele Unite, sponsorizat fiind de o firmă de băuturi răcoritoare?* (J01, 958)

Relativele periferice apozitive funcționează numai în cazuri excepționale cu bază substantiv nedeterminat. Substantivul poate fi la plural (în lectură generică sau virtuală) sau (și mai rar) la singular (nume masiv)⁶:

- (10) *Am văzut acolo și copii, care probabil își așteptau părinții.*
- (11) *Avea pe masă niște pâine, pe care o tăia tacticos cu un cuțit tocit.*
- (12) *Caută profesori, care să fie liberi în luna iulie.*

Așadar, ca bază a apozitivelor relative, substantivul nedeterminat apare de cele mai multe ori cu prepoziție [nedeterminare impusă sintactic, cf. (13) – (17)].

- (13) *Din această dilemă nu putem ieși, d-le Ciumara, decât întorcându-ne în comunism, unde primeam apă sau aer după cum binevoia Organul Suprem, ori să intrăm repede în capitalism, numai că, după cum constată majoritatea celor care susțin bugetul – simpli cetățeni – ați greșit drumul.* (J01, 898)
- (14) *În cursul dimineții, șeful reprezentanței din Moscova al Comitetului Internațional al Crucii roșii, Michael Minning, s-a deplasat la teatru, unde comandoul cecen a angajat discuții cu acesta.* (J04, 131)

- (15) *Că nu e ca-n parlament, unde guvernului i se asigură majoritatea...* (C02, 25)

Sau cu un determinant adjectival sau prepozițional:

- (16) *Să râcăi. Să muști, să rupi mici bare de metal, creioane, hârtii, pe care să le faci cocoloașe și să le arunci de la balcon în capul copiilor ce merg inutil la școală și se uită-n sus la tine înjurând.* (B05a, 21)
- (17) *Își privi degetele: aveau pe ele particule de praf negricios, pe care vântul se și grăbi să le fure, să le ascundă, adâncind și mai mult misterul.* (B02, 29)

Relativa poate avea lectură „continuativă“, în prezența sau în absența unor determinanți adjectivali sau prepoziționali ai numelui:

- (18) *Vlad dezgropă unicul scaun de sub bluze, fuste, furouri, ciorapi, chiloți, rochițe de casă, stradă, batiste, pe care le puse pe lada de zestre-dulap și se așază pe el lângă patul de fier, drapat în ineturi pastel și hârtie.* (B09, 33)
- (19) *Mike a urmat studii de litere și psihologie, pe care le-a abandonat pentru a deveni scriitor profesionist.* (B03, 82, 71)

Lectura continuativă pare a nu fi condiționată de antecedent, ci de succesiunea evenimentelor descrise de predicțiile celor două propoziții.

Substantivul bază a relativelor apozitive poate avea determinanți slabi, în condiții similare cu relativele complete:

- (20) *În fond, eu am făcut o facultate, am salvat un om de la moarte, și-am mai și publicat câteva cărți pe care-am primit nouă premii.* (B05a, 26)
- (21) *Atâția oameni îndurerați, care au nevoie de ajutor sufletesc și moral, și atâția oameni care-au murit nevinovați! God Bless America!* (C01, 41)

Când substantivul are articol nehotărât, lectura relativei poate fi ambiguă:

- (22) *Și mie mi-e frică. În fiecare noapte visez unul și același vis: că sunt un câine ce linge cizma unui caporal și caporalul scoate pistolul de la sold și mă țintește după ceafă.* (B02, 496)

Dezambiguizarea se poate face dacă GN mai are și alți determinanți și dacă predicatul relativei este specificant:

(23) *Și arată spre o femeie cu batic alb, ce vindea, la o tarabă, mititei cu muștar.* (B02, 504)

În cazul relativelor cu conectiv adverbial, nominalul determinat slab impune lectură apozitivă:

(24) *În fine, a ajuns o asistentă, i-a prescris o rețetă lungă, pe care s-o cumpăr luni, când se deschid farmaciile.* (B01, 343, 57)

(25) *Ne-am dus, am căutat, două ore, Victore, să vedem un loc unde bătuseră ei cu tunurile, unde să-ncap eu culcat și să-ncapă Costică culcat n-am găsit între gropile de obuz, acolo unde știam noi cu precizie c-am fost.* (C04, 272, 49)

(26) *Eu zic că locul lor e în altă parte, nu pe un post național, unde se uită o lume întregă. Cred că sunt mulți oameni de acord cu acest lucru.* (C01, 454)

1.1.2. Substantive proprii și substantive cu determinant tare

1.1.2.1. Nume propriu

Un spațiu mai amplu vom acorda numelui propriu ca antecedent / bază pentru relativa periferică apozitivă, el fiind tolerat numai de acest tip de relative (cu excepția cazurilor de antonomază discutate în *Partea I*).

În corpusul nostru, numele propriu reprezintă 23% dintre bazele nominale ale relativelor apozitive, așadar are o pondere importantă în această categorie. Relativizatorii selectați sunt: *care* (majoritatea ocurențelor: 335 din 405), *unde* (69 de exemple) și *ce* (1 exemplu):

(27) *Poate am mai mult noroc cu Nicolae Mărgineanu, despre care se spune că e un regizor foarte bun.* (B01, 55, 14)

(28) *Din Montparnasse, unde e singurul zgârie-nori al Parisului, pornim spre hotel.* (B03, 935, 34)

(29) *Un text ce conținea amenințări la adresa Papei Ioan Paul al II-lea, ce urmează să viziteze Polonia între 16 și 19 august, a apărut pe site-ul celui mai mare cotidian polonez. (...)* (J03, 467)

În statistica efectuată pe acest micro-corpus, am considerat că pe lângă antroponime, toponime, acronime și sigle (care desemnează formațiuni politice, organizații și instituții), nume de instituții, pot fi incluse în aceeași categorie și sintagmele denominative de tipul *hotelul Park*, *barul*

Melody etc., pentru că sursa referențială a relativizatorului este întreaga sintagmă și nu doar numele comun.

♦ **Antroponime**

Antroponimele sunt cele mai numeroase nume proprii utilizate ca bază pentru relativa apozitivă. Relativizatorul predilect este *care* [ce a fost înregistrat o singură dată în corpus, v. ex. (29)], utilizat fără restricții privind forma sau poziția sintactică:

- (30) *Ne spune povestea vieții lui Pușkin, **pentru care**, și aici, există un cult.* (B03, 114, 85)
- (31) *Prezumție de nevinovăție... Adică Serviciul de Informații Externe al țării, plătit din banul public, n-o fi fost în stare să-l informeze până acum pe președinte ce-i cu Costea, **pe care** îl știe în mod sigur ca pe un cal breaz, și ce plăcintă explozivă se coace în Franța!* (J01, 126)
- (32) *Vasile, **pe care** îl enervează cumplit să fie fraierit, îi spune femeii în rusește că nu-i dă nimic.* (B03, 155, 105)
- (33) *Îl ascult pe Richard Wagner, **din a cărui** proză decupez foarte clar cuvântul „Securitate“.* (B03, 226, 29)
- (34) *Cu această ocazie, Solomia a subînchiriat spațiul numitului Pintilie, **cu care** de fapt trăiește, deși sunt rude de gradul VII, până îi vine rândul pe tabelul de locuințe.* (B08, 139)
- (35) *Comentăm pe drum împreună cu Nae, **căruia** i-a plăcut poezia lui Paulo.* (B03, 26, 32)

Antroponimul poate fi el însuși apozitie a unei sintagme denominative:

- (36) *Amintim doar cazul fostului secretar de stat din Ministerul Industriilor și Comerțului, **Liviu Hagea, care** primea 10.800 dolari pe lună.* (J01, 431)

♦ **Toponime**

Toponimele selectează fie relativizatorul pronominal *care*, fie pe cel adverbial *unde* (cu sau fără prepoziție):

- (37) *În același fel se prezintă și Strada Colțul Putinarilor, **care** începe din strada După Iniște.* (J04, 34)
- (38) *Este cazul restaurantului „Pajura“ din stațiunea Venus, **în care** condițiile de depozitare a alimentelor erau încălcate grav, în camera frigorifică fiind descoperite șnițele alături de porumb fiert (...)* (J03, 738)

- (39) *Un tip special de coliziune continent / continent care a condus la îngroșarea crustei este cel din Anzii Meridionali din Venezuela, unde s-a dezvoltat un sistem de grabene mesozoice care a suferit o compresiune și o inversiune în timpul Miocenului. (AC02, 163,48)*
- (40) *Organizatorii ne-au dus cu forța cu autocarul la Mănăstirea Dealu, unde-am văzut și eu capul lui Mihai Viteazul. (B05a, 138)*
- (41) *Întreb și aflu că metroul e în reparație și că, până la Plaza de Castilla, de unde trebuie să iau autobuzul pentru hotel „Escuela“, circulă doar un metrou care face un ocol cumplit. (B03, 932, 28)*

♦ **Nume de instituții**

- (42) *În răstimp, Banca Națională, care habar n-a avut, află și ea de existența contractului abia după schimbarea lui Petrovici din funcția de președinte al CEC. (J01, 27)*
- (43) *Tot ei dezinformau Ministerul Justiției, care dădea în scris, pe 17 ianuarie 2000, că împotriva lui Costea n-ar fi fost întreprinsă nici o cercetare. (J01, 135)*
- (44) *A.I. a fost reținut de polițiști și prezentat Parchetului, care a emis pe numele său un mandat de arestare preventivă. (J02, 02)*
- (45) *Celor care mi-ar răspunde că n-am văzut decât centrul orașelor le voi spune că biblioteca „Lyubinko“, la care ajungem în jur de trei, e în zona industrială a Moscovei. (B03, 136, 95)*
- (46) *Timp de o oră și jumătate, José Carreras, acompaniat de Orchestra Filarmonică George Enescu (la pupitrul căreia se va afla dirijorul David Gimenez) și alături de o tânără soprană româncă, desemnată de producător, va încânta publicul nostru. (J01, 22)*
- (47) *Până acum, APAPS a primit nu mai puțin de 14 scrisori de intenție din partea investitorilor interesați să preia PETROTUB Roman, printre care s-au numărat Soconord din Belgia și Tubman Internațional (care a mai încercat o dată să preia societatea româncă, dar Consiliul Concurenței a respins concentrarea economică ce s-ar fi creat prin preluarea ei, după ce compania a preluat alte două întreprinderi românești). (J03, 46)*

♦ ***Nume de produse artistice***

- (48) *Au ales, pentru un spectacol de aproape o oră, „Întâlnire cu Marion Davies“, pe care o cântă, inedit și spectaculos pentru mine, pe ritm de rock. (B03, 24, 32)*
- (49) *Pe lângă faptul că sunteți, poate, cei mai buni, aș dori să vă rog, dacă este posibil, să mai redați „Dosarele X“, care a fost un film fenomenal – îmi amintesc că era difuzat la ora 01:00 noaptea acum doi – trei ani, nici nu mai țin minte, cert este că nu mă culcam deloc, așteptând nerăbdătoare să înceapă. (C01, 58)*

♦ ***Numele proprii compuse prin abreviere***

– *ACRONIME*⁷

Acronimele pot fi articulate, fără a-și pierde însă calitatea de nume proprii, în sensul că extensitatea nu le este alterată; din punctul de vedere al relativei, baza este un nume unic. Apreciem că în (50), articolul are funcție nondeterminativă, rolul său e formal clasificator⁸:

- (50) *Mai e și faptul că Sidex-ul, care face 10% din exportul țării, beneficiază de o conjunctură bună. Anul acesta vinde la dublu, dar cine știe cât ține asta? (J01, 402)*

Absența virgulei nu afectează lectura apozitivă, pentru că antecedentul relativei, deși articulat enclitic, asemenea numelor comune, are extensiunea maximală neredusă de relativă (nu există mai multe regii, dintre care doar una subordonată primăriei):

- (51) *Aici intră în joc primăria. A Capitalei, de pildă, obligă Radetul care îi este subordonat să achite preferențial cele patru centrale pendinte de primărie, iar restul banilor să-i plimbe electoral, astfel încât pe 4 iunie bucureștenii să voteze cu inima. (J01, 52)*
- (52) *Decizia Primăriei Petroșani i-a deranjat foarte tare pe reprezentanții UNIROM – la care acționar majoritar este consorțiul GEROM, patronat de prefectul A.S. (J03, 686)*

– *SIGLE*

- (53) *Spre deosebire de PNTCD și PNL, care s-au pronunțat pentru atacarea la Curtea Constituțională a unei noi candidaturi la președinție a președintelui PDSR, Ion Iliescu, PD este împotriva acestei proceduri. (J01, 462)*

- (54) *Diaconescu a fost împins la masa negocierilor cu UDMR-ul care a cerut ca măcar geografia să poată fi învățată în maghiară.* (B01, 233, 36)
- (55) *Ei bine, de asta am propus eu un act de poliție lingvistică, exercitat prin CNA, care are și capacitatea și datoria să nu permită să iasă pe post orice analfabet, orice agramat, care să mai facă și o vogă.* (J02, 19)
- (56) *Prin HG nr. 991/1990 s-a autorizat înființarea unei societăți cu participare străină, actualul WTC, care urma să aibă mai mulți asociați.* (J01, 432)

Sigla poate fi legată prin aderență de un alt nume propriu:

- (57) *Dar, între creditorii importanți ai Galco sunt și AJOFM Galați, care la declanșarea procedurilor de lichidare avea de recuperat 2, 5 miliarde, CJPAS Galați, care avea de recuperat o datorie de 6 miliarde, la care se adaugă penalități de 8 miliarde, precum și DGFPCFS Galați, care are de încasat 16 miliarde de lei.* (J03, 68)

1.1.2.2. Nume de rudenie

Numele de rudenie, desemnând referenți unici⁹, funcționează similar numelui propriu, cu deosebirea că primesc și determinanți posesivi sau clitice de D posesiv:

- (58) *Abia am găsit-o pe mama, care a venit pentru această sărbătoare.* (B10, 97)
- (59) *Îmi spune că la el în casă soția, care e jurist, are contribuția financiară esențială.* (B03, 187, 116)
- (60) *Contele nu era scriitor dar, fire sensibilă, a trăit o iubire intensă pentru soția sa care, la patru luni după moartea lui, a părăsit și ea lumea.* (B03, 220, 25)
- (61) *Păcat de tatăl lui care, pe lângă faptul că a fost și este un mare cântăreț, a fost și un om cu o reputație nepătată.* (C01, 44)
- (62) *Îmi imaginam Europa, copil fiind, și îmi plăcea enorm să mă plimb pe hărți, să deschid atlase și să-mi ascult părinții care, ca specialiști în inginerie, văzuseră „lagărul nostru“.* (B03, 195, 123)
- (63) *(...) motivând că nici eu nu țin suficient la rudele lui, exemplu mai-că-sa, care e proprietăreasă la țară.* (B08, 20)

Folosit la plural, numele de rudenie nu mai desemnează un unic referent, așadar poate fi antecedent pentru o relativă completivă; în aceste situații, contextul dezambiguizează uzul:

(64) *Mă îngrozesc deja părinții, dar mai ales tații, **care-și violează copiii foarte mici. Cred că închisoarea e prea puțin pentru ei.** (C01, 09)*

Sunt și situații aproape imposibil de încadrat, ca în (65), cu atât mai mult cu cât locutorul vorbește despre două mame, una naturală, alta adoptivă; contextul, datorită incoerenței enunțului, nu rezolvă ambiguitatea:

(65) *Am considerat-o întotdeauna ca pe mama, dar de la doisprezece ani când ea mi-a spus, deși eu știam, eu știam totdeauna că eu n-o iubesc pe ea foarte mult, ca și cum o iubesc eu pe mama, deși mama la care m-am dus, care există și este-n familie, îi spun pe nume și sunt relațiile prietenești, amicale, atât. (C04, 13, 51)*

1.1.2.3. Nume cu determinant tare

Descrierile definite, bază pentru apozitive, pot fi folosite generic:

(66) *Dar dacă se-ntâmplă să fii scriitor nu te vede nimeni. Cel mult monstrul Golombre. Ori polițistul. **Care te amenință cu degetul, preventiv.** (B05a, 24)*

(67) *Cel care alege este întotdeauna publicul, **căruia** îi plac cântecele de dragoste. (J03, 750)*

sau specific (cu sau fără determinanți):

(68) *El acuză regiile locale, **care** revând energia termică furnizată de Termoelectrica, de aroganță ieșită din comun. (J01, 58)*

(69) *Motivul declarat: criza de timp. Explicația reală: dorința de a nu deranja clientela de partid **care-și aranjase deja ploile, contând pe vechea lege cu 40.000 de posturi călduțe.** (J01, 67)*

sau anaforic:

(70) *Opriș a arătat că actul adițional a fost necesar pentru a mări suma inițială a contractului de sponsorizare, de la 3,5 milioane dolari la 5.796.980 dolari, pentru că albumul își sporise numărul de pagini de la 250 la 400, precum și tirajul, **care** a crescut cu încă 10.000 exemplare. (J01, 154)*

(71) *Două explozii au fost auzite în zona teatrului. Exploziile, **care** au avut loc cu puțin înainte de ora locală 18,30, păreau a fi produse de grenade. (J04, 40)*

Datorită caracterului parantetic al informației din relativă, GN antecedent poate fi mai amplu decât în relativa completivă:

(72) *De darurile mele, pâinile acelea făcute de mine în casă, **care** miroseau de-ți lăsa gura apă și se frângeau în mâini ca niște cozonaci, nu se atingea nimeni.* (B05a, 04)

În situațiile de posibilă interferență referențială, când antecedentul se află la distanță, constatăm că pentru lectura apozitivă nu este necesară reluarea antecedentului, identificarea lui se face prin acord:

(73) *Traduc din [GD versiunea engleză a textului] **care** ne-a fost pusă la dispoziție...* (B03, 211, 21)

(74) [GD Măsura de limitare a salariilor, în vederea reducerii arierațelor], **ce** urmează a fi luată de Guvern la cererea FMI, este contestată de managerii utilităților publice – CONEL, ROMGAZ și PETROM. (J01, 618)

Numele comun cu determinant tare poate primi orice relativizator (dintre cei acceptați în apozitivele cu bază nominală):

(75) *Păi... îndepărtarea de sovietici... vezi [GD intervenția din Cehoslovacia] **când** România a refuzat să...* (B01,363, 60)

(76) *Noul selecționar intenționează să-i păstreze pe F.E. și G.N., acesta conducând de pe bancă [GD ultima partidă a „tineretului”, în compania reprezentativa similară a Luxemburgului], **când** românii s-au impus cu 2-0.* (J02, 220)

(77) *Lumea, **câtă** e, merge cu troleibuzul.* (B03, 831, 100)

(78) *În mințea – **câtă** o are – a d-lui Ciomara, premierul Isărescu e un fel de fochist, care în loc să-și vadă de vane se plimbă creanga prin Europa.* (J01, 772)

(79) *Avem timp să umblăm prin „duty free”-ul din gară **unde** găsești marfă occidentală la prețuri mici.* (B03, 967, 106)

1.1.3. Pronume

Ca bază a relativelor periferice apozitive, pronumele „tari” pot funcționa cu sau fără determinanți (pronumele personal, pronumele demonstrativ) sau obligatoriu cu determinanți (pronumele semiindependent).

1.1.3.1. Pronume demonstrativ

Când nu are determinanți, demonstrativul este deictic sau anaforic, lectura relativei nefiind influențată de statutul antecedentului:

- (80) *Spre deosebire de teoria lui Wagner, continentele nu se deplasează în raport cu fundul oceanic ci sunt purtate pasiv de acesta care joacă, astfel, un rol similar cu al unei benzi transportoare.* (AC02, 35, 16)
- (81) *Dar și aceasta este o femeie încrezută, a adus în bucătărie un dulăpior, fapt ce a nemulțumit pe ceilalți, care nu au drept decât la un raft – substratul tuturor neînțelegerilor acesta este, tendința de a acapara spațiul.* (B08, 49)

Cu determinanți adjectivali, lectura relativei este întotdeauna apozitivă:

- (82) *Dar, ia spune, de ce nu încerci și cuăștia noi, care i-au luat locul lui Ceaușescu?* (B06a, 34)

1.1.3.2. Pronume personal

Pronumele personal este aproape întotdeauna antecedent al relativei apozitive. Formulăm cu prudență „regula” distribuțională, pentru că, deși nu am întâlnit în română o situație de acest tip, teoretic sunt posibile excepții, ca în cazul numelui propriu. Ar putea exista contexte particulare în care relativa operează un decupaj în extensiunea pronumelui. Van Raemdonck, 2000, semnalează o relativă cu antecedent pronume: „*Dans la nuit du tombeau, toi qui m’as consolé, / Rends-moi le Pausilippe*” (Nerval, *Chimères*), pe care o consideră restrictivă în ideea că extensiunea lui *toi*¹⁰ este redusă contextual la ansamblul obiectelor din universul mental în care același *toi* se aplică în situația de comunicare; ansamblul poate avea mai mult de un element, în cazul în care locutorul se găsește în fața unui grup de persoane susceptibile de a fi receptorii enunțului.

Exemplele de mai jos sunt, în opinia noastră, neambiguu construcții cu relative periferice, în toate contextele aducând informații suplimentare despre referentul pronumelui, fără a avea rol de identificare:

- (83) *Mă plimb singur sub pretextul unor cumpărături, eu care nu cumpăr nimic niciodată.* (B01, 33, 11)
- (84) *Alina merge mai departe, convinsă de misiunea ei „istorică” de a reforma prima instituția de presă a țării. Ea, care nu are sânge de ziarist nici de-un pahar.* (B01, 76, 16)

- (85) *Ce m-a bucurat foarte mult este că l-au filmat și pe Lelu, el care este cel mai bun prieten al meu, la care țin foarte mult.* (B10, 14)
- (86) *Da' cine-a intrat în casă? Ea care făcea curat. E străină trebui să ne dea nouă.* (C04, 16, 57)
- (87) *Dar dialectic vorbind, așa cum am învățat și dumneavoastră și noi, care am făcut școala în România, se poate crede în sinceritatea, în temeinicia, în trăinicia unei reconcilieri naționale înainte de a se desăvârși actul de justiție socială?* (C04, 40, 148)
- (88) *Eu le dau cu toată dragostea, a le arăta în expoziție, dar dânșii, ce-s cu organizarea, după ce și-au făcut interesul nu-i mai interesează că acei ce a pictat a trăit acel moment și este ca și o bucată din cel ce a pictat.* (B10,620)
- (89) *Este seară. Vântul, de aici de la mine, de unde scriu, se aude cum bate.* (B10, 245)

1.1.3.3. Pronume semiindependent

Pronumele semiindependent poate avea ca determinant o propoziție relativă, însă natura ei depinde de rangul ocupat în structura GN respectiv. Dacă este unicul determinant al pronumelui, relativă va fi completivă (cf. *supra*, Cap. 6, § 4.2.1). Dacă pronumele are și alți determinanți, relativă este apozitivă.

♦ Al cu determinant posesiv

Așadar, *al* cu determinant posesiv nu poate accepta decât relative periferice:

- (90) *Nici măcar o economie avansată, rentabilă în principalele sale compartimente, nu-și poate permite asemenea extravagante filantropice, dar mai ales a noastră, care nu e nici una, nici alta.* (J03, 60)
- (91) *Cel mai ticălos din baterie a fost al meu, care se numea cazac.* (C04, 09, 48)

♦ Al cu determinant pronume personal

- (92) *Culmea, că premiul meu e mai substanțial ca al lui, care e Marele Premiu.* (B01, 128, 22)

♦ Cel cu determinanți adjectivali, adverbiali sau prepoziționali

Obligatoriu, pronumele semiindependent *cel* are un determinant GN în genitiv, GPrep, GAv sau GAj. Absența acestuia determină lectura completivă a relativei:

- (93) *Dragă PRO TV, ești un post nemaipomenit! Ține-o tot așa! Și aș vrea să se facă o emisiune să mai ajutați oamenii săraci, ca cea de dimineață, care era acum câțiva ani.* (C01, 56)
- (94) *Concentrați-vă pe ceea ce se spune, nu pe ceea ce nu se spune, pe efectele secundare ale comunicării sau pe cele colaterale, accidentale, care pot să apară în timpul comunicării.* (AC01, 181)
- (95) *Apa le curgea pe creștet, pe gât pe umeri. Antonie își îndreptă ochii spre cele două poze. Întâi spre cea de deasupra, de unde-i zâmbea puștiul, mândru de costumul său de „mariner”.* (B02, 463)

1.1.4. Numeral sau nume cuantificat numeric

Numeralul¹¹ este antecedent pentru două tipuri de relative. În ambele ipostaze, numeralul este substituit al unui nume cu extensitate cuantificată precis, diferența constă în valoarea pe care o preia anaforicul relativ. Când anaforicul preia integral extensitatea antecedentului, avem de-a face cu relative complete sau periferice, în funcție de poziția propoziției față de nominal și în funcție de toți factorii discutați mai sus, care pot fi considerați criterii de discriminare. Când anaforicul relativ împreună cu relativa operează o restrângere a extensității numeralului, propoziția este întotdeauna periferică (partitivă). Vom discuta diferențiat cele două situații.

1.1.4.1. Relative apozitive „integrale”

Baza relativei apozitive poate fi un numeral fără determinant, anaforic al unei expresii referențiale:

- (96) *Copiii cântă un cântec, îl cântă și pe al doilea, iar al treilea, care e la origine un „slagăr” sovietic, e reluat cu foc de rusul Mihail Kuraev.* (B03, 37, 39)

Relativele cu adverbul *când* au ca bază un numeral care desemnează un interval de timp – ani, ore:

- (97) *În 1942, când au publicat prima ediție a tratatului de Teoria literaturii, Wellek și Warren aveau convingerea că o abordare sistematică a problemelor literaturii este încă posibilă.* (AC03, 07)
- (98) *Și aici curățenie lună și pe la 7 și 30 când mă plimb prin el, e puțină lume.* (B03, 748, 93)
- (99) *Au urmat mai multe călătorii în țara noastră, până în 1994 când în urma publicării în „New republic“ a unui articol intitulat „Gimnastica românească sau De ce România lui Ceaușescu este asemenea Rusiei lui Stalin“, RDK a fost declarat persona non-grata în România.* (J03, 549)

Numeralul poate fi el însuși apozitie cu bază un substantiv care denumește intervale de timp:

- (100) *Acesta a fost vicepreședinte al Băncii Franco-Române în perioada supusă verificării de către organele judiciare franceze, respectiv 1992-1998, când încă mai veneau la scadență la această bancă anumite trate de plată privind afacerea Albumul.* (J01, 723)

Dacă numeralul desemnează o cantitate, o sumă de bani, relativizatorul este *cât*:

- (101) *În plus, autoritățile franceze consideră pe bună dreptate dubioase volumele uriașe de livrări comparativ cu anvergura financiară mai mult decât modestă a firmelor lui Costea, prețurile anormal de mici (50\$, cât aud că ar fi costat un exemplar din megalbumul Eterna și..., e ridicol!) (...).* (J01, 778)
- (102) *Astfel, de la 15 mai, prețul mediu la gazele naturale va fi de 1.080.000 lei/1000 mc, față de 900.000 lei/1000 mc cât este în prezent.* (J01, 780)
- (103) *Sunt bani din cele peste două miliarde de dolari cât costă România falimentul Bancorex.* (J01, 788)

Numeralul fracționar selectează tot adverbul *cât*:

- (104) *Deci prețul final la carne ar putea să crească cu doar 0,16%, nu cu 10% cât anunță producătorii de carne.* (J01, 786)

Adverbul relativ *unde* poate prelua referința de la un numeral, dacă acesta are valoare denominativă pentru un locativ:

- (105) *Alt drum la 14, unde locuiesc.* (B03, 940, 47)

1.1.4.2. Relative partitive¹²

După știința noastră, singurul loc în care se semnalează existența acestor construcții în limba română este Nilsson, 1969, 136 ș.u. Autoarea remarcă faptul că o serie de propoziții relative introduse prin *din care*, *dintre care*, *între care*, pot funcționa fără predicat:

(106) *Prins între două sticle, **din care** una de vin, iar alta de borviz, se uita la dânsule lung.* (Zamfirescu, *apud* Nilsson, 1969, 136)

Nilsson notează că verbele care se omit sunt verbe cu sens existențial (*a fi*, *a se găsi*) și indică și un exemplu în care verbul este prezent:

(107) *El modelează mici figuri pe care le toarnă în bronz – ori altele, pe care comentatorii le botează după plac – **dintre care** una este în posesia mea.* (Oprescu, *apud* Nilsson, 1969, 136)

Vom încerca să facem o prezentare mai detaliată a acestor relative periferice partitive, bazându-ne pe date din corpus.

De obicei, nominalul supus modificării prin relativă este un cuantificator – numeral, pronume indefinit – sau un nume al cărui determinant este, în context, asimilat unui cuantificator.

Aceste relative pot fi considerate apozitive cu bază nominală, pe care o re poziționează însă parțial; doar conectivul relativ este o anaforă integrală, el își procură referința de la antecedentul nominal cuantificat (sau cuantificator). În cadrul relativei, se subordonează unui cuantificator reprezentând o fracțiune din extensitatea antecedentului. Conectivul este întotdeauna *care*, însoțit de prepoziții. La construcțiile prezentate de Nilsson, am adăugat și pe cele cu prepoziția *printre*. Așadar, avem în vedere următoarele prepoziții pentru care am făcut „căutarea“ în corpus:

- *dintre* – exprimă: „selectarea dintr-o serie de elemente considerate ca individualități“ (Ciompec, 1985, 277) sau „desprinderea dintr-un interval discontinuu; are valoare partitivă“ (*ILR*, 1978, 356);
- *din* – exprimă „detașarea dintr-o grupare privită ca *un tot*“¹³;
- *printre* – exprimă „străbaterea unui interval discontinuu“ (*ILR*, 1978, 358);
- *între* – „exprimă interiorul unui interval discontinuu“ (*ILR*, 1978, 353).

relator \ categorie	AC	B	C	J
<i>din care</i>	–	1	1	17
<i>dintre care</i>	1	3	–	4
<i>printre care</i>	2	7	1	11
<i>între care</i>	2	–	–	1
Total	51			

Tabelul 2 – Distribuția relativelor partitive în corpus

Din analiza exemplelor selectate putem face observația că nu întotdeauna predicatia lipsește; în această privință, cele 51 de relative se distribuie astfel:

conector	cu predicat exprimat	cu predicat omis
<i>din care</i>	8	11
<i>dintre care</i>	5	3
<i>printre care</i>	5	16
<i>între care</i>	2	1

Tabelul 3 – Distribuția relativelor partitive după tipul de predicat

Considerăm că omisiunea predicatului este o caracteristică secundară, de mai mică importanță pentru sintaxa acestor construcții. În cazul relativelor cu *din care*, *dintre care* și *între care*, diferențele cantitative dintre relativele cu și fără predicat sunt ne semnificative. Numai în cazul lui *printre care* predomină exemplele fără predicat.

Observăm de asemenea, că cele patru sintagme relative introduc propoziții care, pe lângă posibilitatea de a omite predicatul, au și alte trăsături comune:

- (i) relativele sunt izolate prozodic¹⁴ de numele pe care îl modifică:
- (108) *Gândiți-vă că la o populație de 20 milioane, **din care** 50% trăiesc în mediul rural, cel puțin 2-3 milioane de oameni mănâncă în fiecare zi ciuperci culese din pădure, iar de intoxicat se intoxică în toată țara 20-30 de oameni pe zi.* (C01, 05)
- (109) *Limba estonă e vorbită de un milion o sută de mii de oameni, **dintre care** 960.000 locuiesc în Estonia.* (B03, 104, 80)

- (ii) antecedentul este un numeral¹⁵
- (110) *Un comando de rebeli ceceni care aveau asupra lor explozivi, au sechestrat, de mai mult de 19 ore, cel puțin 700 de persoane, **printre care** √ și cetățeni străini, într-un teatru din Moscova, cerând încetarea războiului din Cecenia. (J04, 02)*
- (111) *Pe locul al treilea se situează municipiul Roșiorii de Vede cu 9,8 miliarde, **din care** 8,7 sunt la populație, restul consemnându-se la persoane juridice. (J03, 680)*
- (iii) sau un nominal cu determinat cantitativ¹⁶:
- (112) *Pornind de la ideile lui Valéry, separarea poeziei de poezică e o operație nici astăzi încheiată în CARE s-au angajat mai mulți cercetători, **printre care** √ și Irina Mavrodin. (AC03, 190)*
- (113) *Trebuie să vă spun că și noi, cel puțin unu din..., unii dintre noi, **printre care** √ și dumneavoastră, și eu, și președintele M, și M.E., și P.D., și ă V.P. și A.N., și D.V.U. și domnu D. suntem obligați să ne asumăm răspunderile pentru ceea ce ne revine din perioada în care mai mult sau mai puțin am făcut parte din structuri de putere. (C04, 38, 146)*

Antecedent al relativei partitive poate fi chiar substantivul *număr*:

- (114) *Menținerea unei producții ridicate este necesară având în vedere că numărul consumatorilor individuali a crescut permanent în ultimii ani, **din care** numai în ultimele luni cu 300.000. (J03, 86)*

În concluzie, majoritatea propozițiilor care conțin aceste sintagme relative (76% din relativele avute în vedere) au ca antecedent un numeral sau un nume cuantificat. Antecedentii celorlalte sunt fie substantive colective, fie nominale cu modificatori nedefiniți, fie pronume nedefinite, așadar, din punct de vedere semantic, trimit tot la un set de entități (a căror extensitate este delimitată cantitativ mai mult sau mai puțin precis) din care relativa face o partiție:

- (115) *La rândul ei, pentru a fi eficace, comunicarea depinde de un complex de factori între care se numără: calitatea managementului (...). (AC01, 290)*
- (116) *Dar, ca întotdeauna, acest model rămâne la dezideratul de ideal, în procesul de comunicare dintre șef și subordonat, la nivelul organizațiilor existând o serie de deficiențe de bariere comunicative între care menționăm: solicitările conflictuale ale rolului, efectul de cocoloșire, efectul statutului funcției. (AC01, 349)*

- (117) *Spre seară plecăm pentru a fotografia câteva case vechi, **printre care** √ și casa lui Ghera.* (B10, 90)
- (118) *După încetarea din viață a lui Mirel, cinemateca din Canada vrea să-i consacre lui Mirel Ilieșu o reprezentare a unor documentare printre care √ și „Liniștea picturii“.* (B10, 448)
- (119) *Din studiul lor reiese clar că avea relații cu fiecare pe rând. O tragedie a comis și în familia lui Jereghie pe care l-a corupt spre divorț de logodnica lui. Iar după ce l-a văzut singur, nu s-a putut limita, umblând și cu alții, **printre care**, cu regret, mă număram și eu, ca viitor soț.* (B08, 118)

În trei dintre exemplele selectate, antecedentul este un nume determinat definit (120), (121), respectiv nedeterminat (122):

- (120) *Furnizorii, între care √ SNP Petrom, care livrează păcura, dorind să se pună la adăpost, îi iau banii ca damele de consumație – înainte.* (J01, 51)
- (121) *Până acum, APAPS a primit nu mai puțin de 14 scrisori de intenție din partea investitorilor interesați să preia PETROTUB Roman, printre care s-au numărat Soconord din Belgia și Tubman Internațional (...).* (J03, 45)
- (122) *... Cicilia, refuză plata până la câștigarea procesului intentat deși e cert că respectivul nu a primit educația corespunzătoare, aruncând periodic obiecte, printre care √ și alimente.* (B08, 161)

Dincolo de trăsăturile comune celor patru subclase de relative pe care le discutăm aici, remarcăm că există aspecte care deosebesc structurile cu *din / dintre care*, pe de o parte, de cele cu *între / dintre care*, pe de altă parte.

Realizările lexicale ale predicăției (acolo unde este non-vidă) aparțin aceleiași zone semantice – sunt verbe „existențiale“ (în sens larg), care pot fi omise.

În ceea ce privește statutul conectorului, considerăm că în ciuda unui anumit grad de stereotipie a construcției, *care* este relativizator, tocmai pentru că nu îi este alterată calitatea de anaforic.

1.2. Corelativile – bază sau apozitie?

Problema corelativului asociat (mai ales) propozițiilor relative a generat controverse în literatura lingvistică românească, cercetătorii având păreri diferite în privința statutului propoziției față de corelativul pronominal (sau adverbial), cf. Ghergariu, 1962; Teodorescu, 1972; Hodiș, 1990.

Ne putem întreba ce posibilități interpretative neexploatate încă ar putea aduce perspectiva generativă pentru rezolvarea problemei.

Echivalența semantică dintre propoziția subordonată și corelativ nu poate fi contestată, se pune însă problema atribuirii unei poziții sintactice fiecăreia dintre cele două unități. Adoptăm parțial poziția formulată de Teodorescu, 1972, 107-108, fără a considera însă că argumentul semantic al „concretizării conținutului“ pe care îl realizează subordonata este o probă irefutabilă. Ceea ce ni se pare mai important în luarea unei decizii în această problemă este statutul fiecăreia dintre termenii echivalenți față de restul enunțului. Desigur că poziția relativei față de corelativ (ordinea lineară) nu are relevanță, propozițiile relative pot fi deplasate, topicalizate, rematizate, fără să le fie afectat fundamental statutul sintactic. Este adevărat, demonstrativele corelative pot fi interpretate și ca lexicalizări ale urmei intermediare pe care o lasă GC relativ, atunci când relativele sunt antepuse. E nevoie însă de o interpretare unitară pentru ambele variante, așa cum sublinia Teodorescu, 1972, 107.

Un exemplu de relativă *fără corelativ*, dar cu o virgulă plasată într-o poziție „interzisă“ ne sugerează însă o interpretare care s-ar putea să fie valabilă și pentru relativele cu corelativ:

(123) *Ar zice* [_{GD} *pro*, [_{GC} *care l-ar vedea t_i*]], *că este naivitate, dar în schimb a fost realitatea văzută de mine și numai de mine.* (B10, 343)

Subiectul regentei este vid, („micul“ *pro*), iar relativa este o apozitie a acestuia. Virgula dinaintea subordonatei nu este un accident, mulți vorbitori marchează prin pauză legătura de acest tip dintre „subiectivă“ și regentă, probabil tocmai pentru că în cazul românofonilor conștiința subiectului vid este foarte puternică. Orice lexicalizare a lui este resimțită ca *marcată* (stilistic, pragmatic etc.). Dacă ipoteza noastră este corectă, atunci și în situațiile de lexicalizare a lui *pro* prin demonstrativ, am putea propune aceeași interpretare:

(124) [_{GC} *Cine va privi t_i doar a privi*], *acela_i nu va înțelege t_{pro} nimic.* (B10, 235)

Interpretarea se poate extinde și pentru alte poziții sintactice:

(125) [_{GC} *La care_i mi-a ieșit* [_{GN} *cabinetu t_i*] - *n față*], *la_ăla_i am vrut să intru.* (C04, 136, 31)

În (125), un enunț din corpusul colocvial, prepoziția relativizatorului se justifică în două moduri: (a) *care* este extras dintr-un grup nominal în care ocupă poziția de atribut genitival, însă în registrul colocvial, cazul oblic se exprimă și analitic, cu prepoziția *la*, de exemplu: „*cabinetu la unul din ei*“. Opțiunea pentru această variantă flexionară este favorizată aici și de coincidența cu prepoziția demonstrativului din regentă, impusă de verb: „*am vrut să intru la cabinet*“. Demonstrativul este coreferențial cu GN „*cabinetu la care*“ și nu doar cu relativul, de aceea l-am coindexat cu GN. (b) avem de-a face cu un anacolut: poziția de atribut e contaminată cu poziția de adjunct (v. reluarea cu *la ăla*).

Conchidem, așadar că relativele (pronominale) cu corelativ izolat¹⁷ sunt propoziții periferice, apozitive. Rămâne să vedem dacă relativele adverbiale suportă aceeași interpretare.

1.3. Apozitive cu bază non-nominală

1.3.1. Adverb

În ipoteza avansată aici privind clasificarea relativelor românești, relativele adverbiale periferice se adjonționează unui nod adverbial sau unui grup prepozițional cu rol de adjunct.

Constatăm că există două tipuri de adverbe care „găzduiesc“ relative periferice: (i) adverbul sau grupul prepozițional adjunct este *bază* pentru propozițiile relative adverbiale; acestea, grație predicăției pe care o conțin, aduc informație semantică suplimentară și (ii) adverbele sunt *anafore* / *catafore* temporale sau spațiale, care reiau sau anticipează informația din relativă.

(i) *bază apozitivă*

Relativizatorul *când* este selectat de adverbe cu sens temporal care exprimă momente ale zilei, anotimpuri sau de adverbe și locuțiuni adverbiale care funcționează ca indici de ordonare a discursului și care amalgamează roluri deictice temporale și textuale¹⁸:

(126) *Seara, când îi aude răsuflarea potolită, se uită la ea pe furiș și o vede cu ochii îndreptați spre tavan.* (B02, 323)

(127) *Așa fac și oile vara, când e tare cald. Răsuflă repede, fără oprire, și se ventilează natural.* (B02, 265)

- (128) *Uneori, când îl zăream tolănit în iarbă, printre oi, cu ochii la cer și fredonând pe nas un fel de cântec de jale, mă apucau dracii.* (B05b, 42)
- (129) *Mai înainte, când dăduse la o parte pânza cu flori galbene și zărise în cadrul de sticlă al ferestrei fața lui Preda, se înspăimântase.* (B02, 332)
- (130) *Mai apoi, pe când ieși dindărătul tufei de măceș, după vreo douăzeci de metri, dădu cu ochii de o bucată de hârtie.* (B02, 304)
- (131) *La început, când cumnatu-său fusese numit șef, Teoharie Napoleon ar fi vrut să spună acest lucru la toată lumea, dar soră-sa îl sfătuisă să tacă.* (B02, 267)

Relativele adverbiale cu *unde* se adjonționează unui nod adverbial cu sens spațial, de cele mai multe ori un deictic pentru plasarea spațială a emițătorului:

- (132) *Spre seară am ajuns la Timișoara. Domnul Mirel mi-a căutat o cameră aici, unde stau dâșii, la hotelul Continental.* (B10, 27)
- (133) *E greu de trăit aici, unde alternativele, opțiunile par retezate și asta deși Cernobîl e în Ucraina.* (B03, 966, 104)

(ii) **anaforă / cataforă** temporală sau spațială

- (134) *Și să știți că atunci când a ținut cura de slăbire de la Brejbeanu, bea pe zi căci nu, nu bea decât o cafea de dimineață, avea și tensiune...* (C04, 209, 83)
- (135) *Rezumatele oferite la sfârșitul fiecărei teme au rolul de a sistematiza informația (acolo unde este cazul) pentru a asigura o mai bună însușire a ei; ele nu au în nici un caz rolul de a ține locul parcurgerii și asimilării informației cuprinse în tematică.* (AC01, 06)

Aceste adverbe, spre deosebire de cele din exemplele anterioare, par să aparțină „domeniului relativei“. În (135), adverbul *acolo* este izolat de restul enunțului, în aceeași unitate sintactică parantetică cu relativa.

Că adverbele anaforice de tipul lui *atunci / acolo* au un alt statut sintactic decât adverbele *bază* pentru apozitivă o dovedește enunțul (136), care conține ambele ipostaze adverbiale. *Atunci* este folosit anaforic, adverbul *seara* este antecedentul său coreferențial:

- (136) [*Când am fost data trecută*], *seara, atunci te-am văzut.* (B09, 71)

Adverbul *atunci* poate funcționa și în contexte de tip (i), dacă e un deictic temporal care se raportează la momentul enunțării:

(137) *Am și acum, ca atunci când am trecut dinspre Hanovra spre Malbork, imaginea unui oraș imens.* (B03, 812, 113)

Conchidem, așadar, că putem vorbi de relative adverbiale apozitive în situațiile de sub (i), în care subordonata completează informația conținută în grupul adverbial sau prepozițional cu rol de adjunct. În cazurile de tip (ii), când adverbul din vecinătatea relativului este un anaforic (care conservă și o valoare de deictic spațial sau temporal indicând circumstanțe diferite de ale situației de comunicare)¹⁹, avem probabil de-a face cu relative periferice circumstanțiale. Sintactic, diferența dintre cele două tipuri de adverbale constă în gradul de coeziune cu relativa: în cazurile (i), adverbele sunt adjuncți în matrice, relativa adjoncționându-se la aceste noduri; în cazurile (ii), remarcăm că adverbele par a se plasa sub GC, ca specificatori ai grupului adverbial relativ. Tot specificatori sunt adverbele *taman / tocmai* și locuțiunea *peste tot* (cu rol de cuantificator universal):

(138) *Taman când autocarul spre gară stă să plece, apare din cameră și estonul Karl Martin Sinjarv.* (B03, 819, 40)

(139) *Este tragic ce s-a întâmplat acolo, dar este tragic și ce s-a întâmplat și-n Vietnam, și la Hiroshima, și peste tot unde problemele se rezolvă prin omorârea atâtor oameni nevinovați.* (C01, 458)

În (140), unde locativul este abstract (*pe tărâmul derizoriului*), *acolo* subliniază lectura metaforică a adjunctului:

(140) *În tot cazul analiștii neamului sunt siguri că au asistat la o manevră politică de împingere a cazului Severin pe tărâmul derizoriului, acolo unde nimeni nu s-ar mai gândi să-i ceară socoteală.* (B01, 168, 26)

Totuși, distincția la care am ajuns ridică unele probleme, deloc negliabile, dacă raportăm aceste tipuri de subordonate la corespondentele pronominale. Construcțiile cu *acolo unde*, *atunci când* sunt similare cu grupările *acela care*, *cel ce*, pentru care am propus o interpretare diferită: demonstrativul nu face parte din GC, ci aparține GD cu nume vid „pro“. Dacă ipoteza lansată în cazul relativelor completeive este corectă, atunci putem considera că și în cazul relativelor adverbiale de tip (ii) avem de-a face cu o categorie vidă, însă de altă natură lexico-sintactică. Am putea considera că e corectă interpretarea lui *acolo* sau a lui *atunci* ca specificatori, însă ei se plasează sub nodul Spec al unui GAv sau GPrep vid

din matrice, deci nu aparțin relativei. O dovadă în acest sens poate fi faptul că există construcții în care *acolo* e însoțit de prepoziții care nu se justifică în categoria relativizată:

- (141) *Cu două mișcări de brațe ajunse [G_{Prep} până acolo e [G_C unde_i era ușa t_i], se scufundă, aici curentul de apă devia spre bucătărie și Teoharie își aminti că geamul de la bucătărie era larg deschis, trebuia să se țină strâns de canatul ușii pentru a nu fi smuls de curent, mai făcu vreo două mișcări și ajunse în baie.* (B02, 470)

S-ar putea obiecta că acesta nu e un argument solid, e posibil ca prepoziția să aparțină totuși relativizatorului, care ar fi un G_{Prep} deplasat dintr-o poziție de adjunct. Există însă contexte în care și *acolo* și *unde* au prepoziții:

- (142) *Toyota își reluă drumul, însă în sens invers, [G_{Prep} pe [acolo e [G_C pe unde venise t_i]]]].* (B02, 465)

Credem că aceasta poate fi o dovadă că interpretarea cu „corelativul“ aparținând propoziției matrice rezistă. Dacă nu ar fi așa, atunci enunțuri ca (143) ar trebui să fie reperabile:

- (143) **Toyota își reluă drumul, însă în sens invers, [G_{Prep} [e [G_C [G_{Prep} pe [Spec, G_C acolo unde venise t_i]]]]].*

În concluzie, propunem pentru relativele adverbiale cu „corelativ“²⁰ o interpretare sintactică similară cu a completivelor cu GD vid, fără ca aceasta să aibă drept consecință tratarea lor ca relative complementive. Nodul „gazdă“ este unul non-argumental în cazul relativelor adverbiale, așadar ele vor fi considerate periferice circumstanțiale. Când nodul gazdă este el însuși o apozitie, relativa rămâne circumstanțială, așa cum interpretăm ca relative complementive situațiile în care pronumele semiindependent *cel*, de exemplu, este apozitie [cf. (144) și (145)]:

- (144) *Pe urmă se duse [G_{Prep} în dormitor], [G_{AV} acolo e [G_{AV} unde îi rămăsese privirea t]], și se așeză pe pat.* (B02, 472)

- (145) *Individul se urcase [G_{Prep} în vagonul din spate], [GD cel pro [G_C ce în sens invers devenea primul]].* (B02, 530)

Ceilalți relativizatori adverbiali – *cât*, *cum* – funcționează similar cu *unde* și *când*. „Corelativul“ neizolat de relativ sunt specificatori ai poziției vide din regentă, chiar atunci când acea poziție vidă este în raport apozitiv față de un adjunct non-vid [cf. (146) și (147)]:

- (146) *Nu dădu imediat importanță și continuă să meșterească dedesubt prin măruntaie. Până ce, deranjat, se sprijini în cele din urmă într-un cot și se trase puțin în afară. **Atâta cât** să vadă cine este. (B02, 383)*
- (147) *Se uită la pat. Se putea trânti. Să doarmă **un ceas, două, atât cât** să treacă timpul mai ușor, să se estompeze contradicțiile din sinea lui, ori chiar să le uite. (B02, 386)*

Corelativul modalelor de măsură progresive este tot un component al matricei:

- (148) *Gradul de detaliere și de corectitudine ale hărților paleogeografice este, în general, **cu atât mai ridicat cu cât** ne referim la o epocă mai apropiată de cea actuală. (AC02, 89, 31)*

În (149), acordul defectuos poate fi o dovadă că adverbul *atât* e resimțit ca un mijloc emfatic și nu ca un adjectiv pronominal, „acordabil“ cu relativul:

- (149) *Dar nu democrația, nici economia de piață, **atât cât** este, sunt vinovate. (J03, 598)*
- (150) *Bine, dar n-a ieșit **așa cum** te așteptai tu. (C04, 252, 67)*
- (151) *Și-n București este acum la fel, și tot așa cu și cu toate astea lumea totuși își făcea viața: **așa cum** o putea, își făcea copii. (C04, 259, 28)*

Uneori, corelativul poate fi un adverb specializat pentru exprimarea unei circumstanțe, de exemplu *tot*, pentru raportul concesiv. El este de asemenea un indice al poziției vide din regentă, nu poate fi bază apozitivă pentru relativă:

- (152) ***Orice** zicea tata, până la urmă se întorcea și **tot** mă iubea și mult mă sprijinea. (B10, 331)*
- (153) *Profesorul nu știa bine decât nemțește, iar Tina avea cunoștințele rudimentare din școală și **oricât** și-ar fi fuguiat buzele **tot** „iu“ îi ieșea. (B07, 45)*

1.4. Apozitive cu bază □ propozițional □

Relativele periferice apozitive a căror bază este propozițională pot fi pronominale sau adverbiale, însă conectivul lor este în aceste cazuri de cele mai multe ori un relator. Am propus (*supra*, Cap. 4, § 2) o definiție

provizorie pentru acești conectori relativi, considerând că ei nu prezintă decât parțial trăsăturile anaforice ale relativizatorilor, iar poziția pe care o ocupă în nodul Comp este diferită de cea a relativizatorilor. Definiția se impune nuanțată.

În corpus am identificat construcții relative apozitive care re poziționează o bază propozițională și o amplifică semantic, atât în microcorpusul cu *care*, cât și în cel cu *unde*. Cu excepția lui (154) (unde ar putea fi considerat totuși o variantă contextuală a lui *ceea ce*), în celelalte exemple *care* apare în ipostaza de *relator*:

- (154) *...de ce nu ar trece Registrul Comerțului la reprezentanța NATO din România, care este o măsură la fel de nepotrivită ca și cea de trecere la Guvern?* (J03, 38)
- (155) *Și i-am spus că și io am stat și mi-am făcut temele, știi, la care el a percutat imediat...* (C04, 135, 62)
- (156) *Firește, asta subîntinde subtil și precis sensul că dl. președinte înțelege tot. Drept care, Occidentul ascultă cuvântul său înțelept.* (J01, 400)
- (157) *Urmează o jumătate de oră de împărțit stixuri, pe Corso, după care candidatul se duce ață la cinematograful, să facă o baie de mulțime.* (J01, 399)

Uneori, sensul global al propoziției bază poate fi rezumat în relativă, conectorul fiind un grup nominal complex:

- (158) *Dar, accidentată fiind de tren, am rămas cu picioarele rupte din șold, tovarășe Inspector General, din care cauză am nevoie de un eminent ajutor, unicul meu copil fiind dispărut de la școală pe data de 7 septembrie.* (B08, 119)
- (159) *Întradevăr, susnumita, după scoaterea din munca de președintă a autoapărării locale, a fost internată pentru tulburări de somn, vise neliniștite, stări de agitație și pierdere ponderală – are numai 35 kg. După părerea noastră, suferă de boala ideilor fixe, în special pentru faptul că vrem să o taxăm nebună, cu care ocazie statul să-i ia și copilul.* (B08, 155)

Fără a afirma că se suprapun pe tiparul descris mai sus, al apozitivelor cu bază propozițională, credem că și enunțurile cu *care* utilizat invariabil în limba vorbită tind să devină *relator*, cf. exemplele preluate de la Merlan, 1998, 194:

- (160) *A venit la noi un elvețian, care proiectul lui l-a interesat pe director* (fizician D. – E.D., *apud Merlan*, 1998)
- (161) *O. are doi prieteni care părinții lor provin din Maroc.* (studentă E.S. – Științe Economice, *apud Merlan*, 1998)

Tot relator e și *unde* în relativele apozitive cu bază propozițională:

- (162) *Privirea constituie un mod „netactil“ de a atinge pe cineva, de unde și expresia „a mângâia cu privirea“.* (AC01, 204)

Statistica dovedește că exemple cu *care* și *unde* relatori sunt destul de rare. Comparația cantitativă în microcorpusul apozitivelor de acest tip înclină balanța în favoarea relatorului *ceea ce* cu sens neutru. Acestea sunt majoritate în toate categoriile din corpus (și în totalul apozitivelor cu bază propozițională: 51,5%, adică 105 construcții din 204).

- (163) *O placă oceanică este subdusă sub o altă placă oceanică, ceea ce poate conduce la formarea unui arc vulcanic gros ca cel din M. Filipine.* (AC02, 157, 47)
- (164) *Dar și fără predispoziții ereditare, franceza a fost singura materie la care Lidia a avut numai 10 și a luat o olimpiadă pe oraș, ceea ce a făcut-o să dea la Filologie.* (B07, 47)
- (165) *Dacă păstrau același subiect, dacă rămânea în același subiect, ceea ce era greu de realizat după cum decurg evenimentele, ă atunci poate aveam și alte răs... așa era mai comodă această conversație.* (C04, 178, 143)
- (166) *Spre sfârșitul anului, economia SUA își va reveni, ceea ce va face ca Rezervele Federale să crească ratele dobânzilor la 3%.* (J03, 527)

2. RELATIVE PERIFERICE „CIRCUMSTANȚIALE“

2.1. Justificarea sintactică a statutului periferic

Am arătat *supra*, § 1, că există similitudini între relativele complete și cele periferice privind gradul de vizibilitate a nodului „gazdă“. Astfel, dacă există relative complete *subordonate* unui nod nominal realizat fonetic (integral sau parțial²¹), precum și relative complete cu nod vid, relativele periferice, la rândul lor, se pot *adjoina* unui nod vizibil

(nominal, adverbial sau propozițional) – le-am circumscris categoriei apozitivelor – sau pot fi adjonctionate unui nod vid – relativele circumstanțiale.

Diferența dintre cele două clase majore de propoziții relative este justificată de relația pe care o au cu nodul „gazdă” și de poziția sintactică a acestuia. Când acest nod se găsește într-o poziție argumentală în matrice, chiar dacă nu are realizare fonetică, relativa dependentă de el va fi completivă. Precizăm însă că am încadrat în clasa relativelor complete și construcțiile în care poziția sintactică a nodului gazdă este non-argumentală, dacă relativa este un argument al GD lexical (non-vid). Această precizare ar putea părea o inconsecvență a demersului nostru taxonomic. Ea trebuie justificată. Fie, de exemplu, enunțurile (167 a, b):

(167) a. *A lucrat* [_{GPrep} în [_{GD} modul [_{GC} în care *lucruse și altădată*]]].

b. *A lucrat* [e [**cum** *lucruse și altădată*]].

GPrep care găzduiește relativa de sub (167 a) este din punct de vedere sintactic, un adjunct, așadar se află în poziție non-argumentală în matrice. Relativa este totuși completivă, pentru că ea saturează o valență a GD. Enunțul (168 a) este agramatical, dar devine gramatical cu un determinant GA_j, de exemplu (167 b):

(168) a. **A lucrat* [_{GPrep} în [_{GD} modul e]].

b. *A lucrat* [_{GPrep} în [_{GD} modul obișnuit]].

În (168 b) am putea recurge la o interpretare similară, cu un GPrep vid, care domină un GD vid, iar relativa să satisfacă o valență a acestui GD vid, în același mod în care se întâmplă asta în (167 a). Este posibil, cu atât mai mult cu cât există construcții în care adverbul relativ *cum* se subordonează unui GN: *modul cum*, *felul cum*. Problema nu este aici adverbul relativ (am arătat că există destule situații în care conectivul relativelor complete poate fi adverbial), ci poziția sintactică a nodului gazdă. Atâta vreme cât ea este vizibilă (transparentă sau semitransparentă²²), putem prezuma că este de tip nominal, așadar conține un GD cu valență saturabilă prin relativă. Dacă un nod în poziție de adjunct este vid, opacitatea lasă deschise ambele posibilități, adică grupul sintagmatic respectiv poate fi adverbial / adjectival sau nominal. Consecința în primul caz ar fi interpretarea relativei ca periferică: adverbele și adjectivele nu au o valență care să fie satisfăcută obligatoriu de o relativă (ele sunt indiferente la categoria determinării).

Rezumând, dacă relativa cu conectiv adverbial se asociază unui nod vid²³ din matrice convenim să o tratăm ca periferică, chiar dacă, teoretic, res-

pectivul nod vid *ar putea* avea și realizare nominală (care ar conduce la interpretarea relativei ca RC), considerând *probabilă* natura adverbială a nodului vid (deși e *posibilă* și realizarea nominală). Criteriul cel mai lipsit de ambiguitate rămâne însă calitatea de argument al nodului gazdă. Astfel, în cazul nodurilor vide, dacă ele sunt în poziție argumentală în matrice, atunci și relativa este completivă. Dacă nodul gazdă e un adjunct (în poziție non-argumentală), relativa este periferică. Așa se explică tratarea diferențiată (RC sau RP) a unor subordonate care în analiza tradițională sunt în mod neechivoc circumstanțiale sau atributive. În exemplele de mai jos, indicăm și varianta de interpretare din gramatica „uzuală“.

2.2. Clasificarea RP circumstanțiale după relativizator

Relativele periferice circumstanțiale (RPC) vor fi așadar relativele cu conectiv adverbial *unde*, *când*, *cum*, *cât*, la care se adaugă pronumele sau adjectivele²⁴ compuse cu *ori-* (*oricine*, *orice*, *oricare*, *oricâți* / *oricâte*) și adverbele corespunzătoare (*oriunde*, *oricând*, *oricum*, *oricât*).

- ◆ RPC adverbială adjonctivă a unui nod verbal – tradițional: *circumstanțială temporală*.
- (169) *Acuzația mi s-a părut și mi se pare cel puțin stranie și numai când mă gândesc că același moderator a părut a surzi când Vitalie a adus vorba, la aceeași întâlnire, despre crimele comunismului.* (B03, 758, 97)
- ◆ RPC adverbială adjonctivă a unui nod nominal de origine verbală – tradițional: *atributivă*.
- (170) *Este ceea ce românii cunosc, încă din comunism sub numele de „pusul unei vorbe bune unde trebuie“.* (J03, 671)

Ne despărțim aici în mod radical de interpretarea tradițională, pentru că deși relativa depinde de un nominal – *pusul* – nu o putem considera RC, așa cum am considerat majoritatea atributivelor restrictive. Aici, numele este de origine verbală și păstrează disponibilitățile combinatorii ale supinului din care provine, implicit și posibilitatea de a avea determinări circumstanțiale. Circumstanțialul este de tip facultativ, așadar relativa este periferică.

- ◆ RPC adverbială adjonctivă la un nod adjectival – tradițional: *modală de identificare*.
- (171) *Da, stătea nemișcat, cu mâinile în buzunare, nu, nu avea să moară tocmai aici, gătită, în mizeria asta, în mocirlă, gătită de un nebun, se uita la ea fără un sunet, nu râdea măcar, caraghios cum era cu dungile alea de pitic în cap.* (B09, 67)
- ◆ RPC pronominală – tradițional: *circumstanțiale concesive*
- (172) *Acumularea unor cunoștințe reprezintă un obiectiv major al instruirii, oricare ar fi nivelul de școlaritate.* (AC04, 183)
- (173) *În jurul gazonului, cu oricine discuți, indiferent dacă este vorba de jucători, tehnicieni sau oameni din conducerea Consiliului de Administrație, toți spun că echipa lor mai păstrează șanse de calificare, că Dinamo poate recupera diferența de două goluri la care a pierdut partida-tur de la Bruges.* (J03, 630)
- (174) *Limbajul natural e studiat de lingvistică, dar în același timp și de semiotică, într-un cadru mai larg care implică analiza și comparația comunicării mesajelor de orice natură ar fi ele.* (AC03, 237)
- ◆ RPC adjectivală – tradițional *circumstanțială concesivă*
- (175) *Concluzia e că oricât sprijin ar avea din partea familiei, nu poți face nimic fără ajutor profesionist și suport material.* (C01, 450)
- ◆ RPC adverbiale – tradițional *circumstanțiale concesive*
- (176) *Mă uitam la câte un tânăr și-mi aminteam de Lelu, prietenul meu, de care nu pot să mă despart și oriunde sunt, gândul meu se îndreaptă spre el.* (B10, 62)
- (177) *Poate veni la noi oricând dorește.*
- (178) *Cum Vlad refuza să ducă raționamentele până la capăt, astfel de garanții rămăneau suficient de încântătoare pentru el, oricum ar fi fost ele pentru adevărații lor chiriași.* (B09, 38)
- (179) *Oricât de mult și-ar dori-o, criticul nu poate deveni un emul al omului de știință.* (AC03, 151)

3. PSEUDO-RELATIVE

Unul dintre avantajele utilizării unui corpus de mari dimensiuni a fost faptul că după operația de „cernere“ în funcție de delimitările teoretice la care am ajuns, au rămas suficient de mulți itemi „reziduali“, astfel încât să fie posibilă și în cazul lor identificarea unor tipare recurente. O serie de construcții cu conectiv relativ par a nu se încadra în nici una dintre clasele majore delimitate în descrierea relativelor românești. Este vorba despre construcții care conțin adverbele relative *unde* și *cum* fără statut de relativizator. După relația pe care o stabilesc aceste construcții cu restul enunțului, considerăm că avem de-a face în cazul lor cu o relație de nondependență și nonechivalență, ceea ce înseamnă plasarea în alt plan discursiv. Le putem considera așadar construcții incidente (ca în gramatica tradițională).

3.1. Construcții incidente □ i cu rol afectiv

Am remarcat în (162), reluat aici ca (180) suspendarea predicăției din relativa apozitivă cu *unde*, ceea ce confirmă statutul său de conector nerelativizat, așadar îndepărtat de o categorie relativizată de origine.

(180) *Privirea constituie un mod „netactil“ de a atinge pe cineva, de unde și expresia „a mângâia cu privirea“.*

Și mai opacizată apare această relație în (181):

(181) *Evaluarea ritmului de lucru: $R_m = T_n / T_m \times 100$, unde: R_m – ritm de lucru (coeficient de viteză), T_n – timp prevăzut de normativ (timp dezirabil), T_m – timp efectiv utilizat. (AC04, 199)*

Adverbul *unde* este aici un *apozem*²⁵, o marcă a apozității, aflată în poziție incidentă atât față de bază, cât și față de apozitie.

Într-o poziție similară, îndepărtată de categoria relativizată dar cu rol identic cu al unui „deixis textual, care marchează introducerea unei teme în discurs“ (Ionescu-Ruxăndoiu, 1995, 80), funcționează și construcția după *cum urmează*:

(182) *Culorile utilizate pe hărți, secțiuni și coloane stratigrafice au fost numerotate de la 1 la 24 după cum urmează: alb – 1, galben de lămâie – 2 (...). (AC02, 67, 23)*

Adverbul *cum* este conector și pentru comentarii *din off* ale locutorului (v. și marcarea grafică a izolării comentariului de *dictum* prin virgulă sau paranteză):

- (183) *Formarea prin expansiune locală a bazinelor retro-arc (cum sunt cele din Pacificul de vest) produce deplasarea arcurilor insulare dinspre continent spre ocean.* (AC02, 168, 48)
- (184) *Există astăzi în spațiul teoriei literaturii, cum a existat întotdeauna, un fel de ceartă între adepții punctului de vedere tradițional și promotorii unor concepte și metode moderne.* (AC03, 03)
- (185) *Ori auzim cu obstinație, după cum s-a subtitrat la un film, că un ins a fost omorât cu drujba. Oamenii buni, „drujba“ înseamnă în rusă „prietenie“ și este vorba doar de o marcă...* (C01, 433)
- (186) *Istoricitatea oricărui punct de vedere e, cum am văzut, relativă.* (AC03, 92)

Și alte construcții pot fi încadrate în această clasă – propoziții relative desemantizate, cu rol de marcă afectivă sau ironică a intensității:

- (187) *După mine este o tâmpenie cum nu se poate.* (B10, 400)
- (188) *E de-o răutate ce nu s-a văzut!* (A.B., text oral)
- (189) *...Da, minunat! Ce n-a văzut Parisul, Londra și Mizilul!* (S.B., text oral)

4. CONCLUZII

La finalul descrierii relativelor periferice în limba română, înainte de a face o sistematizare a tipurilor de construcții încadrate aici, constatăm că relativele periferice sunt mai eterogene decât relativele complete. Așadar, se impune să facem unele considerații privind ambele clase de relative.

În categoria relativelor complete (RC) intră numai propoziții dependente de un nod nominal (realizat fonetic sau vid) sau de un nod adverbial sau nominal, întotdeauna vid, în cazul circumstanțialelor obligatorii. Acestea le corespund în clasificările sintactice tradiționale propoziții atributive (dacă nodul gazdă e realizat fonetic), respectiv subiective, predicative, complete, predicative suplimentare și circumstanțiale obligatorii (dacă nodul gazdă e vid).

În clasa relativelor periferice (RP), am inclus două tipuri de construcții relative: *apozitive* și *circumstanțiale*. Apozitivele au bază nominală sau non-nominală (adverbială sau propozițională).

Deosebirea dintre RC și RP apozitive cu centru nominal este de natură sintactică și semantică, așa cum am arătat. Sintactic, RP apozitive cu centru nominal sunt adjonctionate și nu subordonate grupului nominal. Semantic, distincția se face în termenii decupajului pe care îl operează relativă în extensitatea centrului nominal antecedent (distincția clasică restrictiv / non-restrictiv).

În privința RP circumstanțiale (asociate întotdeauna unui centru vid din matrice), am arătat că, deși ar fi posibilă în cadrul modelului pe care l-am propus interpretarea unora dintre construcții drept complete (există numeroase circumstanțiale cu realizare nominală), pentru că nodul gazdă este vid, așadar opac²⁶, nu putem avea certitudinea că nu ar fi adverbial, așa cum nu putem avea certitudinea că nu e nominal. Am optat pentru prezumția că centrul circumstanțialelor e adverbial, dată fiind realizarea „canonică“ a acestor poziții sintactice în română. Așadar, natura lexicogramaticală a relativului joacă un rol secundar în decizie, criteriul cu care am avut intenția să fim consecvenți a fost criteriul sintactic. V. și schema din *Capitolul 5*.

Pseudo-relativele sunt construcții care conțin element relativ, dar care au un mecanism de formare diferit de cel al construcțiilor relative propriuzise. În aceeași categorie am putea încadra interogativele indirecte, astfel este necesară aici o scurtă digresiune, privind statutul sintactic al acestor construcții care, la „suprafață“ conțin pronume și adverbe relative.

În cadru teoretic generativ-transformațional, Pană-Dindelegan, 1966 și 1976/1999, 196, indică o istorie derivativă diferită pentru relativele interogative indirecte: R este semn de suprafață al unei subordonate interogative parțiale, iar transformarea la care este supusă secvența de bază: Nominal ◦ R ◦ P este o *transformare interogativă parțială*, în care nominalul se lexicalizează prin *faptul*, iar P este mai întâi supusă transformării interogative, apoi suprimării nominalului *faptul*. Poziția sintactică pe care o ocupă relativă interogativă depinde de poziția sintactică a succesiunii Nominal ◦ R ◦ P:

(190) *Mă interesează ◦ faptul ◦ tu vorbești ◦ despre faptul ◦* (GPrep ◦ Int)
→ Transformare interogativă → *Mă interesează ◦ faptul ◦ despre ce vorbești* → Suprimarea nominalului „faptul“ → *Mă interesează despre ce vorbești*.

În GB, interogativele indirecte se explică prin deplasarea elementului relativ (*Wh-Movement*), ca și interogativele și relativele cu antecedent,

deosebirea între aceste structuri constând în alegerea nodului sub care se leagă subordonata. Interogativele indirecte se subordonează unui verb [*a (se) întreba, a cerceta, a se frământa*], unui adjectiv participial (*curioasă, interesată*) sau unui substantiv (*verificarea, întrebarea, gândul, curiozitatea*) de informare, control sau dubitandi²⁷.

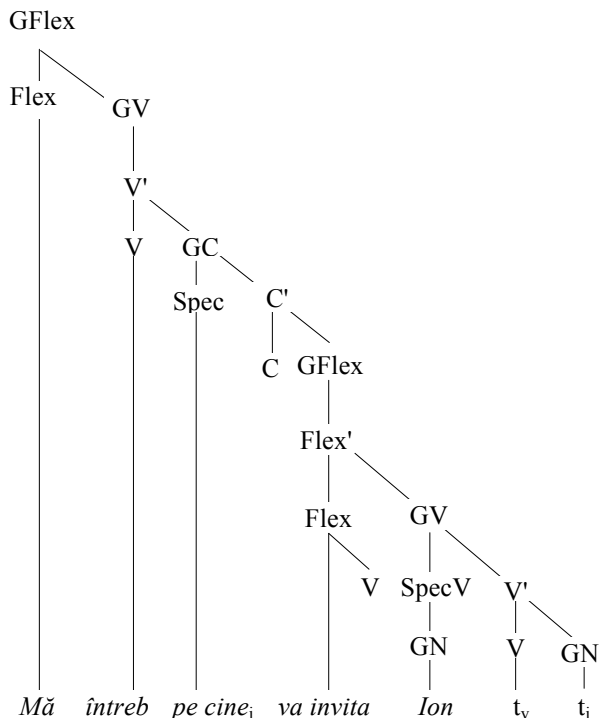
(191) *Vru să-i zică ceva, să o întrebe ce mașină i-ar plăcea ei să aibă (...)* (B02, 194)

Semnul interogației totale este conjuncția *dacă*, iar cuvintele (relativ-)interogative sunt semnul interogației parțiale:

- (192) a. *Mă întreb [pe cine_i va invita Ion t_i].*
- b. *Era nehotărâtă [ce_i să spună t_i].*
- c. *Întrebarea [cum_i se vor descurca t_i] o frământă.*

(193) este S-structura configurației de sub (192a).

(193)

Subordonata (GC) se află sub nodul V', deci este complement al centrului V, fără a avea un centru GD, ca relativele completeive.

Interogativa indirectă poate fi obținută și prin deplasare la distanță:

(194) *Mă întreb* [_{GC} *pe cine*_i [_{GFlex} *crezi* [_{GC} *t'*_i *că* [_{GFlex} *va invita Ion* *t*_i]]]].

Relativul se deplasează peste două borne, deplasarea este autorizată, iar relativul lasă o urmă *t*_i în poziția obiect direct de unde este extras și o urmă intermediară *t'*_i în GC „survolat“.

Dindelegan, 1992, amintește, alături de centrele sintagmatice calificate semantic²⁸ pentru interogative indirecte, verbe *contextual interogative* de tipul:

(195) *N-am știut* [*cine*_i *vine* *t*_i].

În corpusul²⁹ nostru, majoritatea interogativelor indirecte au drept centru verbul *a ști*. Deși, aparent, propoziția s-ar putea încadra în clasa relativelor completeive cu centru vid, diferența dintre relative și interogative constă tocmai în absența unui GD. Verbele tranzitive de tipul lui *a ști*, *a întreba*, chiar intransitive de tipul *a se mira* nu selectează complemente nominale, ci propoziționale. Conectivile acestora sunt parțial omonime cu relativizatorii, ceea ce corespunde omonimiei interogativ-relativ din sistemul pronominal și adverbial românesc. Există și incompatibilități între componentele seriei: conectori exclusiv interogativi – locuțiunea *de ce* – și conectori exclusiv relativi: *oricine*, *orice* etc., precum și relatori (ceea ce).

NOTE:

¹ Am arătat și *supra*, Cap. 1, că virgula nu poate constitui un criteriu de discriminare, însă atunci când există, lectura relativei ca RC nu este posibilă.

² De fapt, descrierea sintactică nu poate fi (singură) o perspectivă infailibilă. Cf. Kleiber, 1987, 29: „nimic nu garantează *a priori* relevanța opoziției semantice clasice; dacă datele semantice se schimbă, datele sintactice se vor schimba, de asemenea.“

³ Cf. Cornilescu, 1980/1996, pentru o clasificare a relativelor apozitive în termenii maximei cantității a lui Grice.

⁴ Kleiber, 1987b, 38, arată că pronumele relativ este opac în ceea ce privește indicațiile privitoare la cuantificare sau la specificitatea GN, de aici dificultatea cu care se confruntă gramaticile generative în efortul de a recupera elementele opacizate, de aici diferitele variante propuse; „este clar că diferența între ceea ce am

numit relativă specificativă *nu se poate localiza la nivelul pronumelui relativ*, ci trebuie căutată în restul propoziției relative – la *predicatul verbal*.” (subl. n., M.G.).

⁵ După Wilmet, 1987 și Van Raemdonck, 2000, chiar situațiile pe care Kleiber, 1987b, le consideră lipsite de ambiguitate pot primi dublă interpretare dacă se ține seama de intenția locutorului. Wilmet îi reproșează lui Kleiber, 1987b, confuzia între extensiune și extensitate, susținând prevalența acestui criteriu în fața specificității verbului din relativă, iar Van Raemdonck, 2000 demonstrează că în anumite condiții, pronumele personal poate funcționa ca antecedent al unei relative restrictive.

⁶ În *corpus* nu am găsit nici un exemplu de acest tip.

⁷ După Stoichițoiu-Ichim, 2001, 41, considerăm *acronime* compusele formate din fragmente de cuvinte sau din fragmente și inițiale, așadar tipul mixt.

⁸ Cf. Tomescu, 1998, 145

⁹ Pentru excepții care fac posibilă asocierea cu o relativă completivă, v. discuția *supra*, Cap. 3, § 3.1).

¹⁰ Demonstrația se face în termenii lui Wilmet, 1986, în maniera în care am prezentat antecedentii relativelor românești, *supra*, Cap. 3, § 3.

¹¹ Facem precizarea că în această secțiune am tratat nediferențiat numeralerele și numele cuantificate numeric, fără a mai ține seama de distincția numeral *tare / slab* cu care am operat în cazul relativelor complete, pentru că aici distincția este nerelevantă.

¹² Cf. Godard, 1988, și, mai recent, Kupferman, 1999 care tratează fenomenul relativizării în GN partitiv în limba franceză. Kupferman consideră că structura grupurilor cu partitiv nu este de tip GPrep, ci Q' (cuantificator).

¹³ Deși încalcă norma, *din* se folosește adesea cu valoare partitivă, cf. Ciompec, 1985, 277, care semnalează tendința de folosire a ei în locul lui *dintre*.

¹⁴ Izolare marcată prin virgulă în majoritatea cazurilor avute în vedere.

¹⁵ 53 % (27 de relative).

¹⁶ 23% (12 relative).

¹⁷ Explicăm mai jos de ce este necesar ca demonstrativul corelativ trebuie să fie izolat.

¹⁸ Cf. Ionescu-Ruxăndoiu, 1995, 82.

¹⁹ Cf. observația pe care o face Ionescu-Ruxăndoiu, 1995, 78: „de remarcat că *atunci* este, de obicei, anaforic, trimițând la un moment la care s-a făcut referire anterior. Aceasta nu exclude însă valoarea sa deictică, întrucât ideea de distanță temporală față de momentul enunțării este întotdeauna prezentă”. Credem că această observație poate fi extrapolată și la cazul lui *acolo*.

²⁰ Se impune o clarificare a conceptului de „corelativ”. În cazul relativizatorilor pronominali, demonstrativele cu care sunt în corelație pot fi izolați sau neizolați, ceea ce atrage interpretarea apozitivă, respectiv completivă a propoziției, așa cum am demonstrat *supra*, §, 1.1. (pentru apozitive) și în Cap. 6 (pentru RC). Și în cazul

relativizatorilor adverbiali, izolarea prozodică a „corelativului“ se asociază cu o „lectură apozitivă“, respectiv coeziunea cu o lectură non-apozitivă, „circumstanțială“.

- ²¹ Ne referim la relative completive cu antecedent *pro-nominal*.
- ²² Cf. pentru acești termeni, *supra*, Cap. 7, § 1-2.
- ²³ Înțelegem prin nod vid un nod absolut opac, fără nici o prepoziție impusă din matrice.
- ²⁴ Cu excepția lui *oricine* (compus cu *cine*), care nu are variantă adjectivală.
- ²⁵ Cf. pentru acest concept Diaconescu, 1992.
- ²⁶ Nici prezența unei prepoziții nu poate fi un indiciu pentru calitatea nominală a centrului, întrucât în română adverbul e frecvent însoțit de prepoziție.
- ²⁷ Cf. Pană-Dindelegan, 1992, 85-88.
- ²⁸ Pe care le numește *intrinsec interogative*.
- ²⁹ Construcțiile interogative indirecte fac parte din corpus, în sensul că au fost exceptate din aceleași surse ca relativele propriu-zise, însă ele sunt sortate separat și nu au fost avute în vedere în nici una dintre statistici.